

LUKIOT JA TOISEN ASTEEN AMMATILLISET OPPILAITOKSET - PALKITUT

1. PALKINTO

Hannamari Perälä / Kuopion Yhteiskoulun Musiikkilukio
Opettaja Kaisa Björckbacka

ERÄÄN ISÄN MERI

”Toiset seisoivat majakan luona ja tuijottivat lintuja, jotka täyttivät taivaan kauhullaan. Ja äkkiä pako kääntyi merelle päin. Linnut katosivat. Ne lensivät suoraan merelle ja olivat hetkessä poissa. Jäljellä olivat vain tyrskyt.

Jyminä oli hyvin voimakas, kuohu lensi yli saaren kuin lumi, läntisen niemen luona laineet kohosivat ilmaan kuin valkoiset, avokitaiset lohikäärmeet.

Tämä oli se oikea rajumyrsky, jota isä oli odottanut. Mutta se ei ollut sellainen kuin hän oli kuvitellut. Ei näkynytäkään suuria kauniita kuohuhelmiä, ei edes kahdeksan boforin tuulessa. Aaltojen vaahto irtosi vihurin tullessa ja pyyhki pitkin merta raivoisana harmaana savuna, ja vesi oli uurteinen ja murjoutunut kuin vihaiset kasvot.”

Kenenkään Tove Janssonin kirjalliseen tuotantoon tutustuneen ei ole vaikeaa huomata, kuinka suuresti meri innoitti ja kiinnosti suomalaisten rakastamaa satutätiä. Paljon niin lapsena kuin aikuisiälläkin saaristossa viihtyneen Janssonin kirjoissa merellä on usein keskeinen asema; vesillä tai rannoilla seikkailaan lähes jokaisessa muumikirjassa, mutta myös esimerkiksi aikuisille suunnatussa romaanissa *Reilua peliä*. Todellinen helmi Janssonin tuotannossa on kuitenkin toiseksi viimeinen muumikirja, vaikuttava *Muumipappa ja meri* (Pappan och havet, 1965, suomentanut Laila Järvinen), joka on kunnianosoituksen merelle vertaansa vailla. Siinä meri ei ole vain miljöö – se on yksi henkilöistä.

Muumipapassa ja meressä aiempien muumikirjojen meri seikkailuineen ja huviretkineen väistyy vakavan ja arvaamattoman meren tieltä. Kirjassa muumiperhe saa huomata, ettei meri olekaan pelkkiä näkinkenkiä, jännittäviä hylkytavaroina ja aurinkoisia uintipäiviä. Janssonin merikuva kehittyy kuten koko kirjasarja: onnellisista lastentarinoista mietiskelevämpään ja aikuisempaan suuntaan; maailmaan, jossa asiat eivät enää tapahdu oletetusti. Kuten kirjasta itsestään, myös merestä löytyy nyt monia erilaisia puolia, jotka ovat yllättäviä, vaikeita ja jopa pelottavia.

Muumipappa ja meri on kertomus muumiperheen elämänmuutoksesta. Erityisesti Muumipappa kyllästyy kotilaakson paikalleen pysähtyneeseen arkeen, jossa kaikki sujuu urillaan eikä isää tarvita oikeastaan mihinkään. Papalle nuoruuden kiehtova ja jännittävä meri on avain muutokseen, elämään ilman totuttua kaavaa. Tyhjänpäiväisen koti-isän sijasta Muumipappa näkee itsensä majakanvartijana ja ”avuttoman” perheensä suojelijana. Siksi hän pakkaa elämänsä ja perheensä veneeseen ja lähtee itsevarmana asuttamaan avomeren kauimmaista majakkasaarta. Muumipappa näkee meren ja saarensa hyvin romanttisena, hän odottaa rajuilmoja, majakan loistoa, ihanan vaivalloista elämää kallioiden keskellä. Ennen kaikkia hän haluaa olla taas perheelleen korvaamaton – onhan isä sentään ainoa, joka ymmärtää merta ja tietä yhtä ja toista.

Elämä meren ulommaisella saarella ei avaudu perheelle – varsinkaan Muumipapalle – yhtä ruusuisena kuin kuvitelmissa. Saaren uudet asukit kohtaavat vastoinkäymisiä: Papan innokkaasti korjaama loisto ei ota syttyäkseen ja verkkoihin tarttuu kalojen sijasta pelkkää meriheiniä; Muumimamma puolestaan joutuu toteamaan kallioisen saaren soveltuvan huonosti puutarhamaaksi. Vierias ympäristö pakottaa muumiperheen pikkuhiljaa sopeutumaan ja nöyrytymään.

Meriympäristö ja uuden elämän ennalta-arvaamattomuus nostaa kirjan henkilöistä esiin uusia puolia ja aivan uudenlaista alakuloisuutta. Avomerellä kelluvan saaren yksinäisyys ja sulkeutuneisuus tuntuvat tarttuvan myös muumiperheeseen, jonka jäsenet vetäytyvät enimmäkseen omaan seuraansa: Muumipeikko muuttaa yksikseen ulos ja Pappakin viihtyy lähinnä omissa oloissaan lukuisten projektiensa parissa. Ainoastaan Pikku Myy pysyy ennallaan – hän tuntuu ajattelevan, että muiden päiden täytyy olla täynnä meriheiniä. Saarella, jossa tekemistä ei aina paljoakaan ole, perheenjäsenet ärsyyntyvät usein myös toisiinsa ja esimerkiksi Mamman ja Papan suhde on ajoittain hieman viileä. *Muumipapassa ja meressä* tutut henkilöt syventyvät ja tarina saa välillä yllättävänkin psykedeelisiä piirteitä Mamman piiloutuessa maalauksiinsa ja Muumipeikon tavatessa mörköä ja tanssiessa meriheivosten kanssa öisellä rannalla.

Muumiperhe kokee saarta ympäröivän meren hyvin eläväksi, hengittäväksi ja oikukkaaksi. Tarinassa meri onkin oma hahmonsa, joka toimii kuinka tahtoo ja vaikuttaa vahvasti tapahtumiin ja muiden henkilöiden mielialoihin. Kun kaikki ei mene kuten perhe haluaa, he ajattelevat meren olevan paha ja ilkeä. Esimerkiksi myrskyn ja saarta runtelevat aallot he kokevat meren hyökkäykseksi heitä ja majakkasaarta vastaan. Vaikka todellisuudessa saari pelästyy hyistä mörköä, erityisesti Pappa selittää tapahtuneen meren vihalla ja pystyy näin hyväksymään omat epäonnistumisensa.

Huolimatta siitä, että kirjassa seikkailee koko muumiperhe sekä saaren erakkokalastaja, siinä on kaksi selvää päähenkilöä: Muumipappa ja meri. Pappa lähtee saarelle kaikkietävänän; hän kuvittelee hallitsevansa boforit ja myrskyaallot, majakanvalot ja kalastuksen niksit. Sen sijaan meri aiheuttaa hänelle jatkuvasti vastoinikäymisiä ja pettymyksiä. Tarinan ydin muodostuu Muumipapan yritykselle oppia ymmärtämään merta, jonka hän kuvitteli tuntevansa läpikotaisin. Hän mietiskelee ja yrittää luoda järjestelmää. Isän on vaikea ymmärtää, ettei merellä ole lakeja ja ettei hän pysty hallitsemaan sitä – niin kuin ei todellisuudessa perhettäänkään. Kirjan keskeisimmiksi teemoiksi nouseekin itsensä etsimisen ja yksinäisyyden lisäksi oman rajallisuutensa hyväksyminen.

Jossain vaiheessa isän on pakko myöntää: ”Ymmärrän merta vähemmän kuin koskaan – se käyttäytyy koko ajan uudella tavalla”. Kuten aloituskappaleen lainauksesta käy ilmi, edes myrskyt eivät ole sellaisia mitä Pappa haluaisi! Mutta kunnon machomiehen tavoin Muumipappa ei myönnä tappiota, vaan selittelee ja tekee avomerestä vihollisensa, jota vastaan taistelee ja jolta suojelee perhettään. Tarinan lopussa isä ottaa tilanteen haltuunsa käymällä meren kanssa pääsisäistä dialogia, jossa tekee sen kanssa tilinpäätöksen – ja selviytyy tilanteesta ainakin omasta mielestään voittajana.

Isän ja meren suhteen lisäksi myös muut aiheet ovat luonnollisesti merellisiä: tarinassa seikkaillaan meriheivosten kanssa, kalastetaan niin verkoilla kuin virvelillä ja pohditaan kadonneen majakanvartijan kohtaloa. Ja niinhän se onkin: majakkasaarella meri on auttamattomasti läsnä, halusipa tai ei; sitä ei pääse karkuun. Merestä innostunut lukija tuskin kokee pettymyksiä, sillä kirja pyörii meren ja sen symboliikan ympärillä hyvin tiukasti. Tunnelmia esimerkiksi kuvataan merellä vallitsevien sääolojen kautta: koillistuuli tuo sadetta ja kaikki menee pieleen, lounaistuulen tuoma myrsky puolestaan puhdistaa ilman tuoden mukanaan muutoksen.

Janssonin merikuvaus on kirjassa vahvaa ja tunteikasta. On vaikuttavaa, miten kirjailija saa meren tuntumaan samaan aikaan niin realistisen karulta ja kiehtovan taianomaiselta! Kirjan meri on eloisa ja monipuolinen, sillä sitä tarkastellaan niin eri henkilöahmojen näkökulmasta kuin objektiivisestikin. Merenkäyntiä ja luonnon ilmiöitä kuvaillaan paljon ja tarkastellaan usein perinpohjaisesti. Tunnelmaa luodaan runsassanaisella kuvailulla, joka on niin elävää, että lukija kuvittelee helposti itsensäkin myrskyaalloilla keinuvaan veneeseen. Jansson löytää oikeat sana ja tekee lukijalle todentuntuiseksi niin apaattisen harmaana vellovan vesimaton kuin yöllisen, leudon ja hienosti väreilevän merenpinnan.

Kirjan lopussa muumiperheen elämä avomerellä tuntuu asettuvan vihdoinkin uomiinsa. Muumiperhe myöntää itselleen, ettei nyt olla kotilaaksossa, jossa kaikki sujuu niin kuin he olettavat. Isä ymmärtää, ettei merta voi omistaa, äiti alkaa kutsua majakkaa kodiksi ja oikea majakanvartija saa loiston taas palamaan. Ehkä perhe oivaltaa, että meren kanssa oppii tulemaan parhaiten toimeen, kun elää sen ehdoilla eikä edes yritä ymmärtää tai hallita sitä. Vasta myrsky ja sen tuomat hylkytavarat palauttavat asiat lopullisesti järjestykseen. ”Koko saaren alakuloisuus ja koko meren yksinäisyys oli ryöminyt heihin, ja nyt he purkivat sen kaiken kokoamiseen, kantamiseen ja kompastelemiseen. He huusivat toisilleen meren pauhun läpi vain näyttäkseen, että he elivät vahvasti.”

Vakavassa *Muumipapassa ja meressä* Tove Jansson yltää lähes parhaaseensa. Pysähtynyt tarina pitää – erityisesti hieman vanhempaa lukijaa – otteessaan ilman suuria seikkailuja, yllättäviä juonenkäänteitä ja lukuisia henkilöhahmojakin. *Muumipappa ja meri* on samanaikaisesti nautittavaa satua ja karun sekä tuulisen majakkasaaren realistista arkea. Meren päälle paljon ymmärtänyt Jansson tietää siis mistä puhuu, muttei kaihda keinoja värittää totuutta. Näin hän tavoittaa meren moniulotteisen olemuksen upeasti. Huomattavasti paremmin, kuin eräs isä hänen tarinassaan.